

MANU SOTA ABURTO, OLERKARI (1897-1979)

Bilboko andikien artekoa. Sir Ramon Sota'ren semea. Gudu aurrean Bizkaia'n eta gero Biarritz'en euskeraren onerako ainbat lan egiña. Gerra aurretik, 1932'an, Tolosa'n, Lopez-Mendizabal'en irarkolan ateraten asi-barri zan "Antzerti" illerokoak, bere leenengo zenbakian, Cocteau deitzen dautso Manu Sota-ri. "Onela deitu genezaioke —diño— Sota Aburto idazleari. Antzerkirako doai berezia du, ta euskeraz idazten dan ezkerero, ez dezala aztu gure Antzertitxoa". Euskaldun barria, garai aretan gure izkuntza ikasiz, euskerazko lan motzak, laburrak, olerkiak eta, "Euzkadi"-n argitaratzen euskuzana.

Biztza.—Bizkaiko itxas-egalean, Ondarreta'n jaio zan 1897-VII-29'an. Ikasketak egitean eta gero, gai guztietatik elertia, literatura eban begikoen, arimea suspertute beteten eutsona. Laster asi zan idazten or-emengo aldizkarietan, erderaz batez be. Abetzale zintzoa bait zan, euskal gaiak urratu ta arnas-auditu euskazan ele bietan, Tolosa'ko "Pyrenaica", "Euzkadi", "Euzkerea" ta olakoetan idatzirik.

Primo de Rivera'ren agintaldian ixillik egon bearra izan ba eben be, inguruko iraultz-indarren eraso zala-ta, jausi zanean, iñundiko antzerki ta teatru zaletasuna sortu zan Euskalerrri osoan. Antzerkia, izan be, adierazle bizia da, jolas antzera, entzule-ikusleen biotzondoa ikutu ta samur-erazteko; "zentzun guztien bidez sartzen da antzerki-gaia giza soiñean, gogoraño elduaz" esan euskun norbaitek. Egokia, egia esan, erri-maitasuna zabal-azteko. Eta ortan arduratuko jaku Manu Sota, ainbat antzerki-lan oreturik.

Guda aurreko urteetan M. Sota izan zan teatru-lanen zuzendari ta bultzatzaile, Bizkai aldean batez be, antzetzalde errime sutsuak sortu-azorik. Gudaldian 1937'an, Biarritz'era aldatu zan, eta antxe itxas-gaiñeko bere egoitza atsegiñean bizi izan zan oraintsu arte. Ez geldi gero, euskereari ta euskal gauzai oso-osorik emona baiño. Ni, 1953'en, olerki billa mugaz andik ibilli nintzanean, oso maitekor artu ninduan bere jauregian, bere euskal liburuak arakatzeko bereziki, erreztasun osoa emonaz.

Lapurdi ta inguruetan ospatzen ziran euskal jai guztietan parte artzen ebana genduan: baita Lourdes'ko beilari guztiakaz artu-emon estua urteetan izan be. Gero esango dogunez, euskal idazleen lanak aztertu ta aztertu, lan ikaragarria burutu eban egundo be aspertu barik, geroago

azalduko zan "Diccionario de Autoridades de la Lengua Vasca", amar-amabi bat tomoko iztegi arnas aundikoa.

Manu Sota ao-eder genduan esaten eta luma gozo idazten. Garai aretako gerrak, ostera, erditik itoa itxi eban bilbotar gaztearen idazle atsa; baiña barruan daroaguna gaiñetik astindu eziña dan ezkerero, M. Sota'k be, naiz eta ixil samar, bere idazarloari muzin egin bage, ikerketari ekiñik, lan oso baliotsua burutu euskun.

Azken urteotan Bilbo'ra itzulirik, bertan il zan 1979-XII-16'an. Euskaltzaindikoa.

Idazle.—Idazle oso ugarria ez, baiña bai naiko oparoa izan jakun M. Sota. Antzerki-lanak dauz geienbat eskiñi euskuzunak. Ona emen sail bat, neure "Euskal Literatura"-an (V-garren alea) datorrenez; M. Sota-k erderaz idatzi ta, euskeratuak, gure errietan askotan emondako lanak dituzu.

1. *Negarrez igaro zan atsoa* (La vieja que pasó llorando). Lauaxeta'k euskeraz jarria diño "Antzerti"-k. 1932'ko jorraillaren 17'an Durango'n Kirikiño'ren omenez egiñiko goratarre egunean bertoko neska-mutillak emon eban. Baita Zarautz'en be orrillaren 7'an, Algorta'n garagrillean eta abar.

2. *Iru gudari*. 1933'an, Bermeo'ko "Antzoki Barri"-ri lan auxe anteztuz emon jakon asiera, geroz be erriz erri bala-bala ibillia.

3. *Libe*. Arana-Goiri'k gure Aberria jasotearren, gai askori ikutu egin eutson, izkuntza, edesti, erriketa, legedi, antzerki... "Libe" erti-gaia be Bizkaiko kondaira zati bati begira asmatua dau; Arana'k erdi-amaitua itxi eban lana M. Sota'k osatu eban, gero ainbat lekutan antzetzutu izana. Onela *Antzerti*'k, 1934'ko epaillaren 3'an Bilbon lenengoz "Oldargi" taldeak aurkeztu ebanean: "Bost ekitalditan zatitua dago "Libe", zein baño zein ikusgarriagoak. Antzekizuna atsegiñago izatearren, tarteka-marteka eresi abestua entzun erazten dizkigute. Irugarren ekitaldian berriz dantzaldi polita, ezteidantza albokarien soñuaz joa. Anitz antzetzalari bear dituan antzerkia degu "Libe"; taldeka. Antzez-lagun nagusiaz gañera, erri-gizonak, aldun, gudari, sal-erosle, itxastari, ander, muti... Orrenbesteraño-ko giza-taldeai igitu ta erakutsi araztea ez da errez".

4. *Buruzagiak* (Los Caudillos). P. Pearse irlandatar martiriak ingeleraz osotu eban (The Singer) antzerkia,

izen, toki, notin eta gaiñerakoai euskal tankera erantsiz Sota'k erderara itzuli ta J. Altuna'k euskeraz jarria. Atal batekoa.

5. *Gosemin eta Azken ordua* (La última hora). 1934'an argitara emonak; atal bakarreko antzerki bi dozuz. Erderaz dagozan arren, gaurko euskaldunen kezka-kai buruz taiutuak. Sota'ren lanik eldu sakonenak, kritikariari ustez.

6. *Urretxindorra*. 1935'ko agorraren 14'an, Portugalete'ko antzokian emona.

7. *Itxaro-itxarra*. Antzerki au Bergara'n antzeztu eben "Oldargi" taldekoak, 1930'en Eusko-Ikaskuntzak eraturiko euskal jaietan; gero, Durango'n Kirikiño'ren omenez egiñikoetan bardin, eta Lekeitio'n 1931'gerren urtearen azkenerantz.

8. *Siaska onduan eta Estropadiak* be bereak ditu, "Oldargi" taldeak Berengeren egunetan antzeztuak.

9. *Oztin* (1932). Altuna'k euskeraz.

10. *Iztegia*. *Diccionario de Retana de Autoridades de la Lengua vasca* deritxena. Lau ale "La Gran Enciclopedia Vasca"-k emonak, eta beste lau beintzat irarkolako gertu. Iker-lan izugarria, azken berrogei urteotako lanaren frutua, gizaseme langille ixil batek eta ekin osotu dauskuna. Azken argitalpenetan P. Lafitte ta L. Akesolo'ren laguntza izan dau.

Olerkari.—Itzez eta lumaz adierazo ebanez, eder-zale fiña zan. Or daukaguz lekuko lez aren teatru-saioak, irudiz ta gaiez eta metaforaz ondo apainduak, eta biotz-zauskada sotillez bero-bero.

Nik, urteak dirala, an eta emengo olerkiakaz "Milla Euskalk Olerki Eder" liburua leiartu benanean, Sota eta Aburto'tar Imanol'en poesi-lan bat be batu ta sartu neban bildume orretan; 716'garren orrialdean datorrena, "Tis-tas eta din-dan". Geroztik Enbeita'tar Kepa, Muxika'ko Urretxindorraren bertsoak eta Lauaxeta'ren olerkiak batzean, konturatu izan naz beste sei bat be argitaratu ebazala "Euzkadi" egunerokoan. Euskeraz ikasten ebillela

idatzi ta Lauaxeta'k, ikuteren batzuk, eginda, argitaratzen eutsozan.

Sagar-ale bat sarri naikoa izaten da dalako sagar-ondoak zelakoak emongo dabezan jakiteko. Eutsi zuri be, irakurle, batxo au eta zeuk ikusi zelako olerkaria genduan Manu Sota. "Tis-tas eta din-dan" deritxona bera dozu.

Gau ixillean,
oldarrak arrapatzen gabeukatza dua,
armarmasare bat legez.

Tis-tas. tis-tas,
Aldiaren biotza betikoz, andeatuten dago.
Gabegaz itzaltsu zan ogokian,
din-dan bat entzuten zan tis-tas aren esneurkiñagaz;
seaska ankatxuak ziran,
izaki barri bat eruan aziten.

Orain, ogokia bardin dago, eta bardin gabaukiak;
baña seaska-ankatxuak mututu dira;
din-dan, din-dan, abots itunagaz,
bere abestia, bein, amaitu eban.

Beian ixiltasuna eguan,
baña goian —tis-tas, tis-tas— gabeukatza jarraitu eba.
oldarrak jositen betitasunaren soiñazkian.

Tis-tas, tis-tas, beti jarraitu dabe
ziztadak gabean.

Seaskeak, uts ta mutura,
atsedenakin nekatuta, ortzeri diñotso:

"Barriz ibili gura dot;
gogo bat barriz gura dot, bizitz-ziar eruan dagidantzat".

Eta arratsalde batean,
seaska kulunkatuten asi zan,
bere ankatxuakin egiten, oso alai, din-danakadak.

Baña axian dagon tis-tasa,
itun aztaltxukin orma baltza ganian dabil,
bizitz barriari oldarrak ostuten dagualako.

Itz ez-ezagun batzuk: oldar (momentu), gubeoketz (erloju), ermarmasare (amareun-sere), andeatu (agortu), ogoki (gela), esneurkin (konpasa), eztaltxu (ointxo).

AITA ONAINDIA

